

Міністерство освіти і науки України
Західноукраїнський національний Університет
Юридичний факультет

Кафедра адміністративного права та
судочинства

КУРСОВА РОБОТА

з дисципліни: «Актуальні питання адміністративного права та процесу»
на тему: «Адміністративна юрисдикція»

Студентки групи ПРм-13
Смакули Наталії Володимирівни

Керівник:
д. ю. н., проф. **Кравчук М. Ю.**

Національна шкала	
Кількість балів:	Оцінка: ECTS
Члени комісії _____	_____
_____	_____
_____	_____

Тернопіль 2024р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичні засади адміністративної юрисдикції	6
1.1. Поняття та сутність адміністративної юрисдикції	6
1.2. Загальні риси і принципи адміністративної юрисдикції.....	13
РОЗДІЛ 2. Види адміністративних спорів та їх вирішення	19
2.1. Класифікація адміністративних спорів за різними підставами.....	19
2.2. Позасудові способи вирішення адміністративних спорів.....	22
2.3. Судовий захист прав та законних інтересів осіб у сфері адміністративної юрисдикції	25
РОЗДІЛ 3. Проблеми та перспективи розвитку адміністративної юрисдикції в Україні	27
ВИСНОВКИ	29
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	31

ВСТУП

Актуальність проблеми дослідження полягає в тому, що адміністративна юрисдикція, як один із видів юрисдикції, відіграє важливу роль у системі державного управління та захисту прав і свобод громадян. Вона забезпечує законне та справедливе вирішення спорів, що виникають у публічно-правових відносинах між органами державної влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими особами, фізичними та юридичними особами.

Актуальність дослідження даної теми обумовлюється низкою факторів:

Зростання ролі адміністративного судочинства в системі захисту прав і свобод громадян. Адміністративні суди стають все більш доступними та ефективними механізмами оскарження рішень та дій органів влади.

Вдосконалення законодавства про адміністративну юрисдикцію. В останні роки прийнято ряд нових законів та внесено зміни до існуючих, які суттєво вплинули на цю сферу правовідносин.

Необхідність систематизації та узагальнення наукових досягнень у сфері адміністративної юрисдикції.

Соціально-економічні перетворення в Україні потребують не лише оновлення законодавства, але й ґрунтовних реформ судової та адміністративної систем. Ці реформи мають охопити не лише нормативне регулювання, а й демократизувати права та свободи громадян, модернізувати структуру державних інституцій та запровадити нову систему адміністративної юстиції, що відповідає світовим стандартам та враховує зміни в державному управлінні.

Адміністративна юрисдикція – це один із видів діяльності органів публічної влади, спрямований на розгляд та вирішення адміністративно-правових спорів, справ про адміністративні правопорушення, оцінювання правомірності дій суб'єктів публічно-правових відносин та застосування санкцій до правопорушників. Система органів адміністративної юрисдикції включає

органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, а також судову владу – загальні та адміністративні суди.

Адміністративна юрисдикція не обмежується притягненням до відповідальності. Її діяльність також охоплює широкий спектр правозахисних процесуальних дій у сфері публічного управління, зокрема розгляд скарг громадян на дії чи бездіяльність органів влади. Завдяки цьому адміністративна юрисдикція відіграє важливу роль у забезпеченні дотримання та захисту прав і свобод як осіб, що притягуються до відповідальності, так і інших учасників публічно-правових відносин у їх взаємодії з органами влади.

Тому необхідно дослідити дану тему, оскільки реформування адміністративної юрисдикції в Україні є ключовим фактором на шляху до демократичного, правового та соціально орієнтованого суспільства. Таким чином, викладене визначає актуальність дослідження курсової роботи.

Аналіз поточних досліджень та публікацій. Існує значна кількість наукових робіт, присвячених різним аспектам адміністративної юрисдикції. Деякі питання адміністративної юрисдикції висвітлені в працях таких фахівців, як О. О. Лелеченко, В. М. Цвік, О. В. Петренко, О. М. Єгоров, О. В. Алієва, І. В. Власенко, В. Б. Авер'янова, В. М. Самсонов, В.К. Колпаков, Л.С. Анохіна та інших.

Аналіз вищезазначених джерел дозволяє зробити висновок, що дослідження адміністративної юрисдикції є актуальним та динамічно розвивається.

Незважаючи на те, що адміністративна юрисдикція є предметом досліджень багатьох науковців, її сутність та характерні риси й досі залишаються відкритими для нових інтерпретацій та наукових дискусій.

Метою даної курсової роботи є комплексне дослідження адміністративної юрисдикції в Україні, з акцентом на її теоретичні засади, законодавче регулювання та практику застосування.

Мета роботи включає наступні завдання:

- Розкрити поняття та ознаки адміністративної юрисдикції;
- Проаналізувати принципи адміністративної юрисдикції;
- Дослідити систему органів, що здійснюють адміністративну юрисдикцію;
- Вивчити порядок розгляду справ про адміністративні спори;
- Визначити проблеми та перспективи розвитку адміністративної юрисдикції в Україні.

Об'єктом дослідження роботи є адміністративна юрисдикція як правовий інститут.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні проблеми адміністративної юрисдикції в Україні.

В результаті виконання даної курсової роботи очікується:

- Отримати ґрунтовні знання про адміністративну юрисдикцію;
- Визначити актуальні проблеми та перспективи розвитку адміністративної юрисдикції в Україні;
- Сформулювати пропозиції щодо вдосконалення законодавства та практики застосування адміністративної юрисдикції.

Курсова робота складається зі вступу, трьох розділів з підрозділами, висновків та списку використаних джерел. У вступі обґрунтована актуальність обраної теми дослідження.

У першому розділі визначені теоретичні засади адміністративної юрисдикції, а саме: розкрито поняття та сутність адміністративної юрисдикції та її загальні риси і принципи.

Другий розділ курсової роботи відображає види адміністративних спорів та їх вирішення, дає класифікацію даних спорів за різними підставами, також пояснює специфіку позасудових та судових способів вирішення адміністративних спорів.

У третьому розділі роботи окреслено проблеми та перспективи розвитку адміністративної юрисдикції в Україні.

РОЗДІЛ 1. Теоретичні засади адміністративної юрисдикції

1.1. Поняття та сутність адміністративної юрисдикції

Щоб чітко окреслити поняття адміністративної юрисдикції, необхідно спершу визначити сфери її застосування. Різні рівні суспільних відносин суттєво впливають на вирішення цієї проблеми.

Для цього потребують чіткої регламентації: параметри та зміст адміністративно-юрисдикційної діяльності; різні підходи до розуміння адміністративної юрисдикції.

Важливою складовою є розгляд понять: "Юрисдикція" загалом та "Адміністративна юрисдикція" зокрема.

Що таке юрисдикція? Юрисдикція – це сукупність правових повноважень відповідних державних органів (посадових осіб) щодо вирішення справ про правопорушення.

Іншими словами: юрисдикція – це встановлена законом (чи іншим нормативним актом) сукупність повноважень відповідних державних органів вирішувати правові спори, в тому числі справи про правопорушення [10].

Це оцінка дій особи чи іншого об'єкта права з точки зору їх правомірності. Застосування юридичних санкцій до правопорушників.

Юрисдикцію часто ототожнюють з правосуддям або судовим провадженням. Її плутають з підвідомчістю чи підсудністю.

Юрисдикція – це повноваження певної особи, установи давати правову оцінку фактам, діям, розв'язувати правові питання.

Стосовно державного органу "юрисдикцію" визначають як правову сферу, на яку поширюються повноваження даного державного органу.

В.К. Колпаков визначає юрисдикцію як компетенцію уповноважених органів здійснювати свої функції щодо визначених об'єктів [6].

Згідно з цим підходом адміністративна юрисдикція – це компетенція (юридично оформлене право) уповноважених органів, посадових осіб на здійснення своїх функцій щодо визначених об'єктів сфери публічного права.

Науковець також поділяє адміністративну юрисдикцію на три види:

Адміністративно-регулятивна (стосується позитивної діяльності, тобто повноважень щодо прийняття нормативно-правових актів, надання дозволів, ліцензій тощо.)

Адміністративно-судочинна (передбачає вирішення публічно-правових спорів, тобто розгляд справ про адміністративні правопорушення, скарг на дії/бездіяльність органів влади тощо.)

Адміністративно-деліктна (це компетенція на вирішення справ про адміністративні правопорушення, за вчинення яких передбачається накладення адміністративних стягнень.) [6].

Однак, такий поділ може охоплювати не весь адміністративний процес.

З плином часу уявлення про юрисдикцію зазнало значних змін.

Виникнувши як термін, що позначає повноваження судів, юрисдикція з часом розширила свої межі, охопивши й інші сфери державного управління. Сьогодні вона охоплює широкий спектр повноважень, пов'язаних з вирішенням правових спорів, застосуванням санкцій та захистом прав громадян.

Сучасні дослідники пропонують два основних підходи до розуміння юрисдикції:

- Широкий підхід: юрисдикція трактується як сукупність повноважень державних органів щодо вирішення правових спорів та справ про правопорушення.
- Вузький підхід: юрисдикція розглядається як адміністративно-процесуальна діяльність уповноважених органів виконавчої влади, спрямована на вирішення індивідуальних справ та застосування юридичних санкцій [13].

Юрисдикція виступає гранню між державною владою та місцевим самоврядуванням

Юрисдикція – це не просто набір повноважень, а прояв державної влади, що реалізується уповноваженими органами.

Важливо підкреслити те, що юрисдикція не обмежується лише діяльністю державних органів. Органи місцевого самоврядування та їхні структури також мають певну юрисдикцію в межах своєї компетенції. Їхні повноваження визначені нормами адміністративного права і включають:

- Предмети відання (сфери, в яких вони уповноважені діяти).
- Права та обов'язки (повноваження, якими вони володіють).
- Несуть відповідальність за свої дії або бездіяльність в межах власної чи делегованої компетенції.
- Беруть участь в адміністративних правовідносинах регулятивного чи охоронного характеру.
- Виконують публічні, виконавчо-розпорядчі, дозвоільно-реєстраційні та контрольні функції [13].

Важливо пам'ятати, що діяльність органів місцевого самоврядування в рамках їх юрисдикції підпорядковується нормам адміністративного права. Вони діють в інтересах та для задоволення потреб жителів відповідної території.

Таким чином, юрисдикція – це динамічне поняття, яке охоплює не лише державні органи, але й органи місцевого самоврядування [1].

Важливою особливістю органів місцевого самоврядування (МС) є їх адміністративна правосуб'єктність. Це означає, що вони мають право вступати в адміністративні правовідносини та нести відповідальність за свої дії.

Підтвердженням цього виступає:

- Пункт 5 статті 3 Всесвітньої Декларації місцевого самоврядування визнає адміністративну правосуб'єктність МС.
- Пункт 5 статті 4 Європейської хартії місцевого самоврядування також підтверджує цю тезу.
- Конституція України (ч. 3 ст. 143), закони України про місцеве самоврядування та про місцеві державні адміністрації закріплюють цю норму на законодавчому рівні [7].

Адміністративно-правовий статус МС гарантується державою. Державні органи зобов'язані захищати права МС. У разі порушення прав МС, вони можуть звернутися до Кабінету Міністрів України або Президента України за захистом.

Судова скарга на адміністративні акти – це один з важливих інструментів захисту прав та законних інтересів громадян. Вона розглядається в рамках адміністративної юстиції - спеціального виду правосуддя, спрямованого на вирішення спорів щодо адміністративних (публічних) прав.

Л.С. Анохіна робить акцент на функціональному аспекті юрисдикції, описуючи її як сукупність повноважень, що належать органам, які здійснюють правозастосовну та правоохоронну діяльність. Ці повноваження не передбачають розробки та прийняття нових норм права [2 с.172-173].

Їх мета – забезпечення реалізації вже існуючих правових норм. Юрисдикція визначає межі повноважень уповноважених органів щодо застосування права та притягнення до відповідальності за його порушення.

Адміністративна юрисдикція - це не просто вид юрисдикції, а й невід'ємна складова виконавчо-розпорядчої діяльності органів державного управління. Її можна окреслити як специфічний різновид правоохоронної діяльності.

Функції адміністративної юрисдикції:

- Забезпечення правової оцінки відповідності поведінки об'єкта встановленим правовим вимогам.
- Вирішення юридичних справ.
- Захист порушених або оспорюваних інтересів.
- Прийняття юридично-владних рішень щодо застосування відповідних правових санкцій.
- Відновлення порушених прав [2 с. 173-175].

Адміністративна юрисдикція тісно пов'язана з виконавчою владою. Вона є інструментом реалізації правоохоронної функції держави. Завдяки адміністративній юрисдикції держава забезпечує законність у сфері державного управління.

Деякі науковці розширюють поняття адміністративної юрисдикції, включаючи до нього:

- Вирішення юридичних справ.
- Захист порушених або оспорюваних інтересів.
- Прийняття юридично-владних рішень щодо застосування відповідних правових санкцій.
- Відновлення порушених прав [14].

Таким чином, адміністративна юрисдикція – це багатогранне поняття, яке охоплює не лише правову оцінку поведінки, але й вирішення юридичних справ, захист прав, застосування санкцій та відновлення законності.

Залежно від сфери застосування правових норм, юрисдикцію можна поділити на такі види:

- Кримінально-правова: застосовується до злочинів та передбачає кримінальне покарання.
- Цивільно-правова: регулює майнові та особисті немайнові відносини між фізичними та юридичними особами.
- Дисциплінарна: використовується для накладення дисциплінарних стягнень за порушення трудової, навчальної або військової дисципліни.
- Адміністративна: застосовується до адміністративних правопорушень та передбачає адміністративне покарання [10].

Адміністративна юрисдикція – це складова частина загальної юрисдикційної системи держави. Адміністративна юрисдикція реалізується у сфері державного управління. Її мета – забезпечити законність у цій сфері. Адміністративна юрисдикція має власні джерела права, суб'єкти та процедури.

Згідно зі статтею 3, частина 1 Кодексу адміністративного судочинства, справа адміністративної юрисдикції – це публічно-правовий спір, який передано на розгляд адміністративного суду [5].

Характерні риси справи адміністративної юрисдикції:

- Принаймні одна зі сторін спору – це орган виконавчої влади, орган місцевого самоврядування, посадова або службова особа такого органу, або інший суб'єкт, який здійснює владні управлінські функції на основі закону, в тому числі на виконання делегованих повноважень.

- Спір виникає у сфері публічно-правових відносин.
- Рішення у справі адміністративної юрисдикції приймає суд [8].

Справи адміністративної юрисдикції – це окрема категорія адміністративних справ.

Вони відрізняються від інших категорій справ, наприклад, справ про право на підприємницьку діяльність, характером суб'єктів спору та предметом спору.

Метою розгляду справ адміністративної юрисдикції є захист прав та законних інтересів фізичних та юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин [8].

В адміністративному праві існує декілька підходів до визначення адміністративної юрисдикції:

1. Широкий підхід:

Адміністративна юрисдикція охоплює всю владно-розпорядчу діяльність компетентних органів щодо вирішення правових спорів (питань) індивідуального значення.

Це врегульована законодавчими актами діяльність органів виконавчої влади та посадових осіб, спрямована на:

- Вирішення індивідуальних адміністративних справ.
- Застосування відповідних юридичних санкцій в адміністративному порядку без звернення до суду.

Цей підхід розширює адміністративно-юрисдикційну діяльність до розгляду будь-якого адміністративно-правового спору (конфлікту), тобто до меж всього адміністративного процесу, виключаючи при цьому суди, в тому числі й адміністративні.

2. Вузкий підхід:

Адміністративна юрисдикція розглядається виключно як правоохоронна діяльність, предметом якої є правопорушення.

Її мета – винесення відповідних постанов у встановлених законом формах та порядку. Або ж як врегульована законом діяльність уповноваженого органу, посадової особи щодо:

- Розгляду справ про адміністративні правопорушення.
- Застосування заходів адміністративної відповідальності (адміністративних стягнень).

Цей підхід обмежує адміністративну юрисдикцію сферою правозастосування та виключає з неї інші аспекти адміністративного процесу [16].

Таким чином, адміністративна юрисдикція – це система правовідносин, що виникають у процесі вирішення адміністративних спорів та застосування адміністративних санкцій. Її мета – забезпечити законність у сфері діяльності органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування.

1.2. Загальні риси і принципи адміністративної юрисдикції

Адміністративний процес – це динамічна система, що охоплює різні аспекти управлінської діяльності державних органів. Її можна розглядати з двох ключових ракурсів:

1. Правові відносини:

Більшість адміністративних процедур спрямовані на регулювання поточного функціонування державних органів. Ці позитивні правовідносини ґрунтуються на законодавстві та спрямовані на забезпечення законних інтересів фізичних та юридичних осіб.

Прикладами таких правовідносин можуть бути:

- Видача дозволів та ліцензій.
- Надання державних послуг.
- Реєстрація юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців.

2. Правозахисна діяльність:

У випадках порушення правових норм державні органи переходять до правоохоронної діяльності. Її мета - відновити законність та захистити права громадян.

Основними інструментами правозахисної діяльності в адміністративному процесі є:

- Розгляд справ про адміністративні правопорушення.
- Вирішення адміністративних спорів.
- Застосування адміністративних санкцій [9].

Важливо зазначити те, що обидва аспекти адміністративного процесу тісно пов'язані між собою. Правові відносини створюють фундамент для ефективного правозахисту. Правозахисна діяльність гарантує дотримання законності та захист прав громадян.

Адміністративний процес – це не лише система правовідносин, але й система правоохоронних механізмів. Одним з таких механізмів є юрисдикційна

діяльність. Вона полягає у вирішенні правових спорів та застосуванні юридичних санкцій до порушників.

Адміністративно-юрисдикційні провадження – це особливий вид адміністративних процедур, в рамках яких здійснюється юрисдикційна діяльність. До них належать: розгляд скарг громадян: захист прав та законних інтересів громадян шляхом перевірки законності дій органів влади; дисциплінарне провадження: забезпечення законності та дисципліни у діяльності посадових осіб; провадження із застосування заходів адміністративного попередження та припинення: запобігання правопорушенням та відновлення порушених прав; провадження у справах про адміністративні правопорушення: притягнення до відповідальності за правопорушення та захист законності [11].

Адміністративна юрисдикція – це діяльність компетентних органів держави з вирішення адміністративно-правових спорів та застосування адміністративних санкцій. Її основними рисами є:

1. Наявність правопорушення:

Юрисдикція виникає лише у випадку порушення правових норм. Розгляд та вирішення справ, обумовлених позитивними обставинами, не належать до юрисдикційної діяльності.

2. Вирішення питань про застосування примусу:

Мета адміністративної юрисдикції – забезпечити законність та захистити права громадян. Для досягнення цієї мети органи держави можуть застосовувати заходи адміністративного примусу, зокрема адміністративну відповідальність.

3. Адміністративно-правові спори:

У рамках адміністративної юрисдикції вирішуються спори між сторонами суспільних відносин, що регулюються адміністративно-правовими нормами. Ці спори мають характер адміністративно-правових.

4. Процесуальне регулювання:

Адміністративно-юрисдикційна діяльність потребує належного процесуального регулювання. Це обумовлено особливою соціальною гостротою таких справ.

Процесуальна форма – це важливий та обов'язковий елемент юрисдикційної діяльності [9].

Адміністративна юрисдикція має ряд суттєвих відмінностей від інших видів юрисдикції, зокрема:

Процесуальна форма: Адміністративно-юрисдикційна процедура є менш деталізованою та всеохоплюючою, порівняно з іншими формами. Це обумовлено специфікою адміністративних правовідносин та прагненням до оперативного вирішення спорів.

Змагальність: Адміністративно-процесуальна форма, як і інші види юрисдикційної діяльності, ґрунтується на принципі змагальності. Це означає, що учасники спору не є пасивними спостерігачами. Вони мають широкий спектр процесуальних прав, що дозволяє їм активно захищати свої інтереси.

Активна участь сторін: Учасники адміністративно-юрисдикційного процесу мають право надавати докази, висувати клопотання, оспорювати докази. Адміністративні органи та їх посадові особи зобов'язані сприяти реалізації цих прав [11].

Важливою ознакою юрисдикційної діяльності, зокрема й адміністративної, є обов'язковість прийняття рішення у формі юридичного акта. Це пов'язано з тим, що юрисдикція спрямована на вирішення правових конфліктів та застосування норм права до конкретних випадків. Прийняття юридичного акта є завершальним етапом юрисдикційної діяльності. Воно узаконює результат розгляду справи та забезпечує його реалізацію [19].

У випадку правопорушення юрисдикційний акт може містити правові санкції, тобто заходи адміністративного стягнення. Однак застосування санкцій – це лише один із можливих варіантів рішення.

Іншими варіантами можуть бути:

- Припинення провадження у справі: якщо немає достатніх підстав для накладення стягнення або докази не підтверджують правопорушення.
- Застосування засобів впливу до неповнолітнього: якщо правопорушення вчинив неповнолітня особа.

Провадження у справі вважається закінченим лише після повного виконання прийнятого рішення. Законодавець гарантує реальність рішень адміністративно-юрисдикційних органів. Постанова про накладення адміністративного стягнення є обов'язковою до виконання для всіх суб'єктів правовідносин (ст. 298 КУпАП) [5].

Адміністративні спори – це правові конфлікти між органами держави, посадовими особами та фізичними або юридичними особами з питань застосування норм адміністративного права. Їх розгляд ґрунтується на відповідних нормативно-правових актах. Ці акти визначають порядок подання та розгляду скарг на неправомірні дії або бездіяльність органів та посадових осіб, які порушують права та законні інтереси громадян [16].

Адміністративні делікти – це правопорушення, за які передбачено адміністративну відповідальність. Процесуальний порядок розгляду таких справ закріплено в Особливій частині Кодексу України про адміністративні правопорушення (КУпАП) [5].

Адміністративна юрисдикція вирізняється багатством органів, які її здійснюють. Це зумовлено кількома факторами:

- Інстанційне оскарження: Громадяни мають право оскаржувати дії та рішення органів та посадових осіб, які порушують їхні права. Це означає, що будь-який вищий орган зобов'язаний розглянути таке звернення та прийняти відповідне рішення.
- Специфіка правопорушень: Різноманіття правопорушень, що трапляються у різних галузях управління, обумовлює існування значної кількості органів (посадових осіб), які уповноважені їх розглядати та вирішувати по суті.

- Функціональні особливості органів: У переважній більшості випадків розгляд справ про адміністративні правопорушення покладено на органи, основним завданням яких поряд з виконанням юрисдикційних функцій є здійснення управління в різних галузях.

- Спеціалізовані органи: Окрім того, існують спеціально створені органи для розгляду справ про адміністративні правопорушення – адміністративні комісії.

Суди відіграють виняткову роль у системі органів адміністративної юрисдикції. Важливо розуміти, що адміністративне судочинство у справах про адміністративні правопорушення – це різновид звичайного правосуддя. Його не можна ототожнювати з формою управлінської діяльності, адже суд не є органом управління. Протилежне твердження суперечить принципу поділу влади на законодавчу, виконавчу та судову [19].

Застосовуючи заходи адміністративного стягнення, суддя здійснює не управлінські (виконавчо-розпорядчі) функції, а функції правосуддя. Розгляд адміністративного делікту відбувається у відповідній процесуальній формі та ґрунтується на закріплених у законі принципах правосуддя.

Правосуддям по адміністративних справах також слід вважати діяльність суду з вирішення скарг громадян на неправомірні дії чи бездіяльність органів та посадових осіб, які порушили права громадян.

З огляду на вищезазначене, правосуддя по адміністративних справах можна вважати елементом адміністративної юстиції.

Адміністративно-юрисдикційна діяльність ґрунтується на низці принципів, які об'єднують у ній елементи виконавчо-розпорядчої діяльності та правосуддя по адміністративних справах. До цих принципів належать:

- Законність: Усі дії органів та посадових осіб у рамках адміністративно-юрисдикційної діяльності повинні відповідати чинному законодавству.

- Професіоналізм: Органи та посадові особи, які здійснюють адміністративно-юрисдикційну діяльність, мають володіти необхідними знаннями та навичками.
- Захист інтересів держави і особи: При розгляді справ враховуються інтереси як держави, так і особи.
- Об'єктивна істина: Рішення у справах про адміністративні правопорушення повинні ґрунтуватися на об'єктивних та неупереджених доказах.
- Змагальність: Сторони у справі про адміністративне правопорушення мають право на змагальність у процесі розгляду справи.
- Офіційність: Розгляд справ про адміністративні правопорушення здійснюється у встановленій формі з дотриманням необхідних формальностей.
- Економічність: Процес розгляду справ про адміністративні правопорушення має бути максимально ефективним та економним [16].

Таким чином, адміністративна юрисдикція – це діяльність спеціально уповноважених органів (посадових осіб) з розгляду справ про адміністративні правопорушення у встановленій законом адміністративно-процесуальній формі. Ця діяльність спрямована на забезпечення законності та застосування адміністративних санкцій до винних осіб.

РОЗДІЛ 2. Види адміністративних спорів та їх вирішення

2.1. Класифікація адміністративних спорів за різними підставами

Адміністративні спори – це категорія правових конфліктів, які виникають між органами державної влади, посадовими особами та фізичними або юридичними особами з питань застосування норм адміністративного права. Їх вирішення здійснюється в рамках адміністративного судочинства [12].

Для систематизації та кращого розуміння адміністративних спорів їх класифікують за різними підставами:

1. За предметом спору:

Спори про законність нормативно-правових актів: предметом таких спорів є відповідність нормативно-правових актів вимогам Конституції та законів України.

Спори про законність індивідуальних адміністративних актів: предметом таких спорів є відповідність індивідуальних адміністративних актів нормативно-правовим актам, а також правам та законним інтересам громадян.

Спори про діяльність чи бездіяльність органів державної влади, посадових осіб: предметом таких спорів є дії або бездіяльність органів державної влади, посадових осіб, які, на думку фізичної або юридичної особи, порушують її права та законні інтереси [12].

2. За суб'єктами спору:

Спори між органами державної влади: сторонами таких спорів є різні органи державної влади, наприклад, міністерства, відомства, державні адміністрації.

Спори між органами державної влади та фізичними або юридичними особами: сторонами таких спорів є органи державної влади з одного боку та фізичні або юридичні особи з іншого.

Спори між фізичними або юридичними особами: сторонами таких спорів є лише фізичні або юридичні особи [14].

3. За характером рішень, що виносяться:

Спори про визнання нормативно-правових актів або їх окремих положень недійсними: результатом вирішення таких спорів є визнання нормативно-правових актів або їх окремих положень недійсними.

Спори про скасування індивідуальних адміністративних актів: результатом вирішення таких спорів є скасування індивідуальних адміністративних актів.

Спори про зобов'язання вчинити певні дії: результатом вирішення таких спорів є зобов'язання органу державної влади, посадової особи вчинити певні дії.

Спори про визнання юридичних фактів: результатом вирішення таких спорів є визнання юридичних фактів, наприклад, факту народження, факту смерті, факту встановлення інвалідності [14].

4. За стадією розгляду:

Спори, що розглядаються судами першої інстанції: це спори, які вперше розглядаються судом.

Спори, що розглядаються апеляційними судами: це спори, які вже розглядалися судами першої інстанції і оскаржені сторонами.

Спори, що розглядаються касаційними судами: це спори, які вже розглядалися судами першої інстанції та апеляційними судами і оскаржені сторонами в касаційному порядку [16].

5. За іншими підставами:

Спори, що виникають у сфері фінансів: це спори, які виникають з приводу оподаткування, бюджетних відносин, валютного регулювання.

Спори, що виникають у сфері соціального забезпечення: це спори, які виникають з приводу призначення та виплати пенсій, соціальних допомог, інших соціальних виплат.

Спори, що виникають у сфері землеустрою та містобудування: це спори, які виникають з приводу надання земельних ділянок, видачі дозволів на будівництво, інших питань землеустрою та містобудування [14].

Важливо зазначити, що класифікація адміністративних спорів має умовний характер. Одна й та сама справа може бути віднесена до кількох категорій залежно від її предмета, суб'єктів, характеру рішень, стадії розгляду та інших підстав. Класифікація допомагає систематизувати адміністративні спори, визначити їх особливості та обрати правильний порядок їх розгляду.

2.2. Позасудові способи вирішення адміністративних спорів

Згідно із законодавством України, кожна людина має право звертатися до державних органів, органів місцевого самоврядування, юридичних осіб та посадових осіб із зауваженнями, скаргами та пропозиціями щодо їх роботи; подавати заяви або клопотання про реалізацію своїх прав та законних інтересів; отримувати роз'яснення щодо законодавства та дій органів державної влади, органів місцевого самоврядування, юридичних осіб та посадових осіб; оскаржувати дії або бездіяльність органів державної влади, органів місцевого самоврядування, юридичних осіб та посадових осіб.

Поряд із судовим способом вирішення адміністративних спорів, існують й інші, альтернативні, шляхи врегулювання конфліктів між органами державної влади, посадовими особами та фізичними або юридичними особами. Ці способи об'єднуються під загальною назвою "позасудові способи вирішення адміністративних спорів"[12].

Переваги позасудових способів:

- Швидкість: Як правило, позасудові способи вирішення спорів є більш швидкими, ніж судовий розгляд.
- Простота: Ці способи не потребують дотримання складних процесуальних правил, що робить їх більш доступними для громадян.
- Конфіденційність: Як правило, інформація, яка розкривається під час позасудового врегулювання спору, не стає публічною.
- Зниження витрат: Позасудові способи вирішення спорів, як правило, є менш витратними, ніж судовий розгляд.
- Збереження ділових відносин: Ці способи сприяють збереженню ділових відносин між сторонами спору [12].

Основні види позасудових способів вирішення адміністративних спорів:

Внутрішньоорганізаційний перегляд: Цей спосіб передбачає подання скарги на дії або бездіяльність органу державної влади, посадової особи до вищого за ієрархією органу.

Звернення до омбудсмена: Омбудсмен – це уповноважена особа, яка розглядає скарги на дії або бездіяльність органів державної влади, посадових осіб.

Медіація: Медіація – це процес, у ході якого сторони спору за допомогою нейтрального посередника (медіатора) намагаються самостійно дійти згоди щодо врегулювання конфлікту.

Попереднє консультування: Цей спосіб передбачає отримання консультацій з питань адміністративного права від уповноважених органів державної влади або фахівців.

Адміністративне примирення: Адміністративне примирення – це процес, у ході якого за участю представника органу державної влади, посадової особи та незалежної особи (примирителя) сторони спору намагаються дійти згоди щодо врегулювання конфлікту [14].

Важливо зазначити, що не всі адміністративні спори можуть бути вирішені за допомогою позасудових способів. У деяких випадках, наприклад, коли йдеться про оскарження нормативно-правових актів, звернення до суду є єдиним можливим способом захисту прав та законних інтересів.

Вибір способу вирішення адміністративного спору залежить від низки факторів, таких як:

- Характер спору: Деякі спори краще піддаються врегулюванню шляхом переговорів, інші – за допомогою медіації.
- Позиція сторін: Якщо сторони спору готові до співпраці та компромісу, то позасудові способи врегулювання конфлікту можуть бути успішними.
- Наявність доказів: У деяких випадках для успішного вирішення спору за допомогою позасудових способів можуть знадобитися докази, що підтверджують позицію однієї зі сторін.

Позасудове врегулювання адміністративних спорів: Це діяльність органів виконавчої влади та інших уповноважених суб'єктів, спрямована на вирішення

розбіжностей, що виникають в адміністративних правовідносинах. Це альтернатива судовому розгляду, що характеризується спрощеністю та прискоренням процедури. Рішення приймаються широким колом уповноважених органів [16].

Переваги позасудового врегулювання: Швидкість та економія коштів, можливість збереження конфіденційності, збереження ділових відносин між сторонами, досягнення взаємоприйнятних рішень.

Недоліки позасудового врегулювання: Не завжди застосовне до всіх видів адміністративних спорів, може бути незбалансованим на користь сильнішої сторони, не завжди гарантує повне відновлення прав та законних інтересів.

Отже, позасудове врегулювання спорів є новелою у вирішенні адміністративних протиріч.

2.3. Судовий захист прав та законних інтересів осіб у сфері адміністративної юрисдикції

Судовий захист прав та законних інтересів осіб у сфері адміністративної юрисдикції є одним із ключових принципів верховенства права та гарантією реалізації громадянами своїх прав та свобод. Він полягає у можливості звернення до суду з метою оскарження неправомірних дій або бездіяльності органів виконавчої влади, їх посадових осіб та інших суб'єктів адміністративних правовідносин [15].

Право на судовий захист закріплено у статті 32 Конституції України, яка гарантує кожному право звертатися за судовим захистом своїх прав та свобод, а також до інших компетентних органів влади та посадових осіб [7].

Завданням адміністративного судочинства (згідно з ч. 1 ст. 2 КАСУ) є:

Справедливе: Суд має об'єктивно розглядати справи, ґрунтуючись на законності та справедливості.

Неупереджене: Рішення суду не повинні бути упередженими або впливати на особисті інтереси чи думки суддів.

Своєчасне: Розгляд справ має здійснюватися в розумні строки, щоб не затягувати захист прав та інтересів [5].

Суд розглядає справи, що виникають між фізичними та юридичними особами з одного боку та органами державної влади, їх посадовими особами та іншими суб'єктами владних повноважень з іншого. Та вживає всіх заходів для відновлення порушених прав, свобод та інтересів, а також для запобігання їх повторному порушенню [4].

Кожна особа має право звернутися до адміністративного суду у випадку, якщо вважає, що її права, свободи або законні інтереси порушені рішенням, дією чи бездіяльністю суб'єкта владних повноважень (ч. 1 ст. 5 КАСУ). Звертатися в порядку, встановленому Кодексом адміністративного судочинства України.

Ніхто не може бути позбавлений права на участь у розгляді своєї справи в суді (ч. 8 ст. 5 КАСУ). Відмова від права на звернення до суду є недійсною [5].

Іноземці, особи без громадянства та іноземні юридичні особи користуються в Україні таким самим правом на судовий захист, що й громадяни та юридичні особи України.

Учасники справи в адміністративному суді мають право на:

- Правничу допомогу: Це може бути консультація юриста, складання документів, представництво в суді тощо.
- Представництво в суді: Представити вас у суді може лише адвокат (професійна правнича допомога), за винятком випадків, передбачених законом.
- Безоплатну правничу допомогу: Ви можете отримати безоплатну правничу допомогу в порядку, визначеному законом про безоплатну правову допомогу.

У деяких випадках такі особи, як: уповноважений Верховної Ради України з прав людини, прокурор, органи державної влади, органи місцевого самоврядування, фізичні та юридичні особи можуть подати позов до адміністративного суду в інтересах інших осіб і брати участь у цих справах (ч. 1 ст. 53 КАСУ) [5].

Процесуальне становище прокурора в таких справах чітко окреслено в ч. 3 ст. 53 КАСУ.

Розгляд справ в адміністративних судах України ґрунтується на таких принципах, як: змагальність сторін (Кожна сторона справи має право надати суду свої докази та аргументи, а також спростувати докази та аргументи іншої сторони.); свобода у наданні доказів (Сторони не обмежені у виборі способів та методів доказування своїх вимог.); переконливість доказів (Суд оцінює докази, надані сторонами, з точки зору їх вірогідності, достовірності та достатності для прийняття рішення.)[15].

Судовий захист прав та законних інтересів осіб у сфері адміністративної юрисдикції відіграє важливу роль у забезпеченні верховенства права, законності та справедливості. Він гарантує громадянам можливість захистити свої права та свободи від неправомірних дій органів державної влади та їх посадових осіб.

РОЗДІЛ 3. Проблеми та перспективи розвитку адміністративної юрисдикції в Україні

В центрі сучасних державних пріоритетів – людина. Це зумовлює необхідність посилення захисту її прав від можливого свавілля влади.

Адміністративна юрисдикція в Україні відіграє важливу роль у захисті прав та свобод громадян від незаконних дій органів влади. За роки свого існування вона пройшла значний шлях розвитку, але все ще стикається з низкою проблем, які потребують вирішення [3].

До найактуальніших проблем розвитку адміністративної юрисдикції в Україні належать:

- Недосконалість законодавства (нечіткість та суперечливість норм, відсутність єдиної системи адміністративного судочинства, недостатня регламентація окремих процедур);
- Низький рівень обізнаності населення про свої права (громадяни не завжди знають, як захистити свої права від дій органів влади, не використовують доступні засоби правового захисту);
- Недосконала система кадрового забезпечення (низький рівень оплати праці);
- Вплив політичних та інших факторів на діяльність судів (тиск на суддів з боку органів влади, упередженість у розгляді справ);
- Неефективність виконання судових рішень (органі влади часто ігнорують рішення судів) [18].

Незважаючи на наявні проблеми, адміністративна юрисдикція в Україні має значний потенціал для розвитку. До основних перспектив її розвитку належать:

- Удосконалення законодавства (усунення суперечностей та прогалин у законодавстві, вдосконалення процедур адміністративного судочинства);
- Підвищення рівня обізнаності населення про свої права (забезпечення доступності інформації про адміністративне судочинство);

- Удосконалення системи кадрового забезпечення (збільшення кількості кваліфікованих суддів та працівників апаратів судів, підвищення рівня оплати праці);
- Забезпечення незалежності судів (усунення політичного та іншого впливу на діяльність судів, забезпечення верховенства права);
- Підвищення ефективності виконання судових рішень (удосконалення механізмів примусового виконання, підвищення відповідальності органів влади за невиконання судових рішень) [17].

Чітке наукове визначення принципів спеціалізації судів загальної юрисдикції сприятиме виваженості та послідовності судово-правової реформи, гарантуючи право на справедливий судовий розгляд.

Усунення бюрократичних бар'єрів та спрощення судової процедури розширять можливості для отримання правової допомоги всіма громадянами.

Формування адміністративних судів – це дієвий показник піклування держави про судово-правовий захист прав і свобод громадян та юридичних осіб. Адміністративна юрисдикція охоплює розгляд справ про адміністративні правопорушення, винесення відповідних правозастосовчих актів та належне адміністративно-процесуальне регулювання взаємовідносин між органами влади та громадянами [16].

Розвиток адміністративної юрисдикції в Україні є важливим чинником утвердження верховенства права, захисту прав та свобод громадян, забезпечення справедливого та неупередженого вирішення спорів між громадянами та органами влади.

Для досягнення цієї мети необхідно вирішити низку проблем, що існують у цій сфері, та реалізувати наявні перспективи.

ВИСНОВКИ

Отже, підсумовуючи все вище сказане, можна зробити висновок, що адміністративна юрисдикція є важливим правовим інститутом, який відіграє важливу роль у забезпеченні законності та верховенства права в Україні. Її дослідження та вдосконалення є актуальним завданням, яке потребує постійної уваги з боку держави та наукової спільноти.

Також варто взяти до уваги те, що адміністративна юрисдикція забезпечує законне та справедливе вирішення спорів, що виникають у публічно-правових відносинах між органами державної влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими особами, фізичними та юридичними особами.

Основні аспекти адміністративної юрисдикції:

- Теоретичні засади: ґрунтуються на принципах верховенства права, законності, справедливості, рівності перед законом, незалежності суддів та інших.
- Законодавче регулювання: визначається Конституцією України, Кодексом адміністративного судочинства України та іншими нормативно-правовими актами.
- Практика застосування: здійснюється органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та судами.
- Види адміністративних спорів: поділяються на спори про адміністративні правопорушення та спори про адміністративні дії (бездіяльність) суб'єктів владних повноважень.
- Способи вирішення адміністративних спорів: позасудові (досудове врегулювання) та судові (адміністративне судочинство).

Проблеми розвитку адміністративної юрисдикції:

- Недосконалість законодавства: потребує постійного оновлення та вдосконалення.

- Недостатнє фінансування судів: негативно впливає на їхню матеріально-технічну базу, кадрове забезпечення та оперативність розгляду справ.

- Низький рівень правової свідомості: багато громадян не знають про свої права та про те, як їх захистити в суді.

- Завантаженість судів: призводить до затягування розгляду справ.

Перспективи розвитку адміністративної юрисдикції:

- Вдосконалення законодавства: прийняття нових законів та внесення змін до чинних, які б відповідали міжнародним стандартам та потребам суспільства.

- Збільшення фінансування судів: покращення їхньої матеріально-технічної бази, кадрового забезпечення та оперативності розгляду справ.

- Підвищення рівня правової свідомості: проведення інформаційних кампаній, щоб навчити громадян, як захищати свої права в суді.

- Застосування нових технологій: використання електронного суду, щоб покращити доступ до правосуддя та прискорити розгляд справ.

- Забезпечення незалежності суддів: судді повинні бути незалежними від впливу будь-яких органів державної влади або інших суб'єктів.

- Підвищення кваліфікації суддів: судді повинні мати високий рівень кваліфікації та досвіду роботи в сфері адміністративного права.

- Забезпечення доступу до безоплатної правової допомоги: громадяни, які не мають коштів на оплату адвоката, повинні мати доступ до безоплатної правової допомоги.

Отже, після проведеного дослідження по темі роботи, можна сказати, що її основну мету є досягнуто, а адміністративна юрисдикція в Україні є важливим завданням, яке потребує постійних зусиль та співпраці органів державної влади, судів, громадських організацій та інших зацікавлених сторін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авер'янова В. Б. Адміністративна юрисдикція: теоретичні та практичні аспекти: монографія. – К.: Алефа, 2012. – 480 с.
2. Анохіна Л.С. Адміністративна юрисдикція: поняття, сутність, зміст. Том 19 (58), №1. - 2006. – 172-175 с.
3. Власенко І. В. Адміністративна юрисдикція в Україні: актуальні проблеми та перспективи розвитку: монографія. – К.: Юридичний дім «А.С.К.», 2014. – 256 с.
4. Єгоров О. М. Судова охорона суб'єктивних публічних прав і свобод: монографія. – К.: Істина, 2007. – 400 с.
5. Кодекс адміністративного судочинства України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2005. Редакція від 27.04.2024 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>
6. Колпаков В.К. Адміністративна юрисдикція: сутність поняття. Держава і право : зб. наук. праць: юридичні і політичні. науки. - 2003. - Вип. 19. - 256-258 с.
7. Конституція України URL: <https://www.president.gov.ua/documents/constitution>
8. Лелеченко О. О. Адміністративне судочинство: підручник. – Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. – 640 с.
9. Петренко О. В. Захист прав і свобод людини та громадянина в адміністративному судочинстві: монографія. – К.: Юридичний дім «А.С.К.», 2013. – 320 с.
10. Самсонов В. М. Адміністративна юрисдикція: загальна теорія: монографія. – К.: Юридичний дім «А.С.К.», 2011. – 400 с.
11. Цвік В. М. Адміністративне право України: підручник. – 4-те вид., перероб. і доп. – Х.: Вид-во Нац. юрид. ун-ту ім. Ярослава Мудрого, 2012. – 832 с.

12. Бабін М. І. Адміністративні спори: актуальні проблеми теорії та практики: монографія. – К.: Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2016. – 520 с.
13. Гриценко А. М. Адміністративна юрисдикція в Україні: теоретичні та практичні аспекти: монографія. – К.: Алефа, 2015. – 360 с.
14. Дахно О. М. Адміністративна юрисдикція в системі захисту прав і свобод людини та громадянина: монографія. – К.: Юридичний дім «А.С.К.», 2017. – 288 с.
15. Єгоров О. М. Адміністративно-судовий захист прав і свобод людини та громадянина: монографія. – К.: Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2018. – 440 с.
16. Лисенко В. В. Адміністративні спори: актуальні проблеми правового регулювання та практики вирішення: монографія. – К.: Юридичний дім «А.С.К.», 2019. – 320 с.
17. Петренко О. В. Адміністративне судочинство: сучасні виклики та перспективи розвитку: монографія. – К.: Юридичний дім «А.С.К.», 2020. – 272 с.
18. Цвік В. М., Алієва О. В. Адміністративне судочинство України: актуальні проблеми теорії та практики: монографія. – Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2021. – 480 с.
19. Судова практика Верховного Суду України URL: <https://supreme.court.gov.ua/>